

LAISVAS ADVOKATŲ JUDĖJIMAS PAGAL EUROPOS BENDRIJOS TEISĖ

Ignas Vėgėlė *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Europos Sąjungos teisės katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4512
Elektroninis paštas ignas@vegele.lt*

Pateikta 2008 m. vasario 12 d., parengta spausdinti 2007 m. kovo 26 d.

Santrauka. Šiame straipsnyje analizuojami Europos Bendrijos antrinės teisės aktai, reguliuojantys advokato paslaugų teikimą kitoje Europos Bendrijos (toliau – EB) valstybėje narėje ir advokato įsisteigimą kitoje EB valstybėje narėje. Be šių teisės aktų analizės, tiriama, kokių mastu advokato profesijai taikomos EB bendrosios kvalifikacijos pripažinimo direktyvos. Be to, nagrinėjama advokatų padėjėjų teisinė padėtis. Atskiroje straipsnio dalyje tiriamas Lietuvos advokatūros įstatymas, kiek jis susijęs su kitų EB valstybių narių advokatų įsisteigimu ar paslaugų teikimu Lietuvoje. Nagrinėjant minėtus teisės aktus pasitelkiama Europos Bendrijų Teisingumo Teismo jurisprudencija.

Kitos tradiciškai teisinėms profesijoms priskiriamos profesijos nėra šio straipsnio tyrimo objektas, todėl nėra analizuojamas kitų tradiciškai teisinėms profesijoms priskiriamų profesionalų, pavyzdžiui, teisėjų, notarų, prokurorų, antstolių, laisvas judėjimas¹.

Vis dėlto pažymėtina, kad notarų profesijai iki šiol buvo galima taikyti valstybės tarnybos išimtį, tačiau pastaruoju metu Komisija ginčija tokią valstybės tarnybos sampratą². Neabejotina, kad teisėjų ir prokurorų profesija turėtų patekti į valstybės tarnybos išimtį ir todėl šių profesijų atžvilgiu iš principo laisvo asmenų judėjimo taisyklės netaikytinos. Lietuvos Respublikos Konstitucija nustato, kad teisėju Lietuvoje gali būti tik Lietuvos Respublikos pilietis [2, 112 str. 1 d.; 3, 51 str. 1 d.], Lietuvos Respublikos pilietybės reikalavimas taikomas prokurorams [4, 25 str. 1 d.] ir antstoliams [5, 4 str. 1 d.].

Pagrindinės sąvokos: Europos Sąjungos teisė, Europos Bendrijos teisė, laisvas asmenų judėjimas, kvalifikacijos pripažinimas, laisvas advokatų ir teisininkų judėjimas, įsisteigimo bei paslaugų teikimo laisvės.

IVADAS

Europos Bendrijos valstybėse narėse advokatų veikla yra reguliuojama skirtingai. Visų pirma skiriasi jų veiklos sritis ir funkcijos, reikalavimai siekiant tapti ad-

vokatu ir vykdant veiklą, profesinės etikos reikalavimai, drausminė atsakomybė ir kita. Dar ankstyvojoje jurisprudencijoje Teismas advokato veiklai pritaikė Sutartyje įtvirtintų pagrindinių laisvių reikalavimus ir pabrėžė, kad tipišką advokato veiklos, pavyzdžiui, teisinių konsultacijų ir teisinės pagalbos teikimo, taip pat atstovavimo šalims ir jų gynimo teisme negalima laikyti veikla, susijusia su viešosios valdžios funkcijų vykdymu [6, 51–53 dalys]. Vėliau Teismas nagrinėjo nemažai bylų, susijusių su advokatų įsisteigimu ir paslaugų teikimu, o Taryba, siekdama bent iš dalies suvienodinti advokatų paslaugų teikimą, priėmė Tarybos direktyvą 77/249/EEB, skirtą padėti teisininkams veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas [7]. Šia direktyva buvo išimtinai reguliuojamas teisinių paslaugų teikimas kitoje valsty-

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Europos Sąjungos teisės katedros docentas.

¹ Lietuvoje teisinės pareigybės sąvoka yra itin išplėsta, į ją įtraukiama net Seimo nario, mero ar ambasadoriaus pareigybės. Žr. [1].

² Pilietybės reikalavimas notarams: Komisija kreipėsi į Teisingumo Teismą dėl septynių valstybių, kad būtų užtikrintas nediskriminavimo principas. Briuselis, 2007 m. birželio 27 d., IP/07/915; Komisija imasi priemonių, kad aštuoniose valstybėse narėse būtų užtikrintas nediskriminavimo principas. Briuselis, 2007 m. spalio 17 d., IP/07/1510.

bėje narėje, todėl joje nebuvo reguliuojamas teisininko kvalifikacijos pripažinimas. Teisininkai, kurie siekė tapti kitos EB valstybės narės advokatūros nariais ir įgyti kitos valstybės narės profesinį vardą, turėjo vadovautis vėliau priimtos bendrosios pripažinimo sistemos Direktyva 89/48/EEB dėl aukštojo išsilavinimo diplomų pripažinimo bendros sistemos [8]. Šioje direktyvoje buvo numatytas teisininko profesinis pripažinimas, tačiau tokiam pripažinimui valstybės narės galėjo nustatyti arba adaptacijos laikotarpį (kvalifikacijos kėlimo mokymus), arba kvalifikacijos patikrinimo testą (egzamina). Visos valstybės narės, išskyrus Daniją, kuri reikalavo tik kvalifikacijos kėlimo mokymų [9, p. 61], nustatė kvalifikacijos patikrinimo testą, o kai kurios, pavyzdžiui, Vokietija, šį reikalavimą suskaidė net į du rašytinius egzaminus, kiekvieną po penkias valandas ir vieną vienos valandos egzaminą žodžiu [10, p. 363]. Vėliau buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/5/EB, skirta padėti teisininkams verstis nuolatine advokato praktika ne toje valstybėje narėje, kurioje buvo įgyta kvalifikacija [11]. Ši direktyva leido teisininkams įsisteigti kitoje valstybėje narėje, be to, nelaikant kvalifikacijos egzamino įgyti kitos valstybės narės profesinį teisininko vardą.

Naujoji kvalifikacijos pripažinimo direktyva – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo [12], pakeitusi *inter alia* Direktyvą 89/48/EEB dėl aukštojo išsilavinimo diplomų pripažinimo bendros sistemos [8], taikoma teisininkų profesiniam pripažinimui, kai teisininkas siekia nedelsdamas įsisteigti kitoje valstybėje narėje priimančios valstybės narės profesiniu vardu [12, preambulės 42 p.; 13].

Pasakytina, kad teisininkų įsisteigimą ir paslaugų teikimą reguliuojančių direktyvų vertimuose lietuvių kalba teisininko ir advokato sąvokos vartojamos nenuosekliai – Tarybos direktyvos 77/249/EEB pavadinime ir tekste vartojama „teisininko“ sąvoka, o direktyvos 98/5/EB pavadinime ir tekste vartojama „advokato“ sąvoka.

1. ADVOKATO PASLAUGŲ TEIKIMO LAISVĖ

Kaip jau minėta, Tarybos direktyva 77/249/EB skirta padėti teisininkams veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas (toliau – Advokatų paslaugų direktyva arba Direktyva) [7], reglamentuoja teisinių paslaugų kitoje valstybėje narėje teikimą. Dar *Van Binsbergen* byloje Teismas konstatavo, kad reikalavimas, kad teikiantis paslaugas asmuo reziduotų valstybėje narėje, kurioje teikiamos paslaugos, iš principo pažeidžia paslaugų teikimo laisvę, išskyrus tuos atvejus, kai paslaugų teikimui taikomos profesinės taisyklės, kurios gali būti pateisinamos bendraisiais interesais [14, p. 12]. Direktyva iš esmės nustato abipusį profesinės kvalifikacijos asmenų, vykdančių advokato veiklą teikiant paslaugas, pripažinimą, taip pat advokatų paslaugų teikimo sąlygas. Taip Advokatų paslaugų direktyva užkirto kelią vienašaliams paslaugų teikimo apribojimams, kartu iš esmės suvieno-

dinama su advokatų paslaugų teikimu susijusias profesines taisykles.

Direktyva nustato, kad valstybių narių advokatai gali teikti teises paslaugas kitoje valstybėje narėje vadindamiesi tuo profesiniu vardu, kurį jiems suteikė jų kilmės valstybė, o toks profesinis vardas turi būti išreikštas suteikusios vardą valstybės kalba. Atstovavimas klientams teisminiuose procesuose ar valstybinės valdžios institucijose turi būti vykdomas toje valstybėje įsisteigusiems teisininkams nustatytais sąlygomis, išskyrus reikalavimą užsiregistruoti profesinėje organizacijoje arba gyventi toje valstybėje narėje. Be to, kitų valstybių advokatai turi laikytis priimančios valstybės narės profesinio elgesio taisyklių nepažeisdami išpareigojimų valstybei narei, iš kurios atvykę (4 str. 1, 2 dalys). Jei advokatas vykdo kitą nei nurodytoji atstovavimo veikla, jis ir toliau turi laikytis valstybės narės, iš kurios yra atvykęs, profesinio elgesio taisyklių (4 str. 4 d.).

Direktyva nustato tam tikrus teisių paslaugų teikimo ribojimus. Valstybės narės gali išlaikyti įstatymų numatytiems teisininkų kategorijoms teisę rengti oficialius dokumentus, įgyti teisę tvarkyti mirusių asmenų turta ir rengti dokumentus nuosavybės teisei į žemę įgyti ar perleisti (1 str. 1 d.). Šis reikalavimas yra visiškai suprantamas atsižvelgiant į tai, kad dalyje valstybių narių ši funkcija yra pavesta specialiai teisininkų kategorijai – notarams. Advokatas, ketinantis imtis veiklos, susijusios su kliento atstovavimu teisminiuose procesuose, gali būti įpareigojamas dirbti kartu su advokatu, kuris praktikuoja toje valstybėje narėje, taip pat gali būti reikalaujama būti pristatytam pirmininkaujantiems teisėjui arba, jei reikia, atitinkamos advokatūros pirmininkui (5 str.). Sąvoka „dirbti kartu“ buvo aiškinama byloje *Komisija prieš Vokietiją*. Teismas pabrėžė, kad ši sąvoka negali būti aiškinama *inter alia* kaip įpareigojanti užsienio advokatą atstovauti šaliai byloje kartu su vietos advokatu teismo procedūrose, kuriose advokato atstovavimas nėra privalomas [15, p. 19–31], taip pat be jokių išlygų draudžianti lankyti sulaikytą asmenį ir su juo bendrauti užsienio advokatui be advokato, veikiančio toje valstybėje narėje [15, p. 32]. Be to, geografiniai teisių paslaugų teikimo ribojimai, pavyzdžiui, teritorinis advokatų, galinčių atstovauti konkrečiuose teismuose, paskirstymas, draudžiant tuose teismuose klientams atstovauti kitiems advokatams, negali būti taikomi paslaugas teikiantiems kitų EB valstybių narių advokatams [15, p. 34–45].

2. ADVOKATŲ STEIGIMOSI KITOJE EB VALSTYBĖJE NARĖJE LAISVĖ

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/5/EB, skirta padėti teisininkams verstis nuolatine advokato praktika ne toje valstybėje narėje, kurioje buvo įgyta kvalifikacija (toliau – Advokatų įsisteigimo direktyva arba Direktyva) [11], reglamentuoja advokatų steigimąsi kitoje valstybėje narėje nei valstybė, kuri suteikė tokiam asmeniui advokato vardą.

Iš esmės direktyva nustato du kitos EB valstybės narės advokato įsisteigimo būdus: įsisteigimas buveinės šalyje suteiktu ir tos valstybės narės kalba išreikštu pro-

fesiniu vardu ir įsisteigimas priimančios valstybės narės profesiniu vardu. Priimančios valstybės narės profesinį vardą asmuo gali įgyti arba laikydamas kvalifikacijos patikrinimo egzaminą, arba kai ne trumpiau kaip trejus metus efektyviai ir reguliariai priimančioje valstybėje narėje praktikuoja tos valstybės narės teisę, įskaitant Europos Bendrijos teisę.

Kaip ir Advokatų paslaugų direktyva, Advokatų įsisteigimo direktyva nustato ir dar vieną vertimosi advokato praktika kitoje valstybėje narėje būdą – advokatas gali veikti kaip nuolatinį atlyginimą gaunantis darbuotojas, tačiau toks vertimosi advokato praktika būdas galimas tik tuo atveju, jei tokia teisė suteikta priimančios valstybės narės advokatams (Advokatų įsisteigimo direktyvos 1 str. 3 d. ir 8 str.; Advokatų paslaugų direktyvos 6 str.). Primintina, kad Lietuva, kaip ir kai kurios kitos Europos valstybės, pavyzdžiui, Belgija, Prancūzija, Italija, Liuksemburgas, draudžia arba riboja tokį vertimosi advokato profesija būdą, nors ir skiriasi šio ribojimo apimtis [16, p. 231].

Direktyva suteikia galimybę užsiimti bendra praktika: jeigu priimančioji valstybė narė leidžia savo advokatams pasirinkti iš keleto bendros praktikos formų, minėtiesiems advokatams taip pat turi būti suteikiama teisė rinktis iš tų pačių formų, o bendros praktikos vykdymą priimančiojoje valstybėje narėje reglamentuos tos valstybės įstatymai ir kiti teisės aktai (11 str. 2 d.). Vis dėlto direktyva leidžia riboti bendrą praktiką, kuria kartu užsiima teisininkai ir ne teisininkai (pavyzdžiui, auditoriai), jei asmenys, neturintys advokato statuso: visiškai ar iš dalies valdo grupės kapitalą, *de facto* ar *de jure* įgyvendina tos grupės sprendimų priėmimo galią arba tokių asmenų vardas naudojamas užsiimant teisine praktika (11 str. 5 d.). Nagrinėdamas bylą, kurioje buvo ginčijamas draudimas advokatams dirbti kartu su apskaitos specialistais, Teismas pabrėžė, kad toks advokatūros savivaldos institucijos nustatytas ribojimas nepažeidžia nei Europos Bendrijos konkurencijos teisės, nei įsisteigimo ar paslaugų teikimo laisvių [17]. Teismas nurodė, kad nors advokatūros savivaldos institucijos sprendimui taikytini Sutarties 43 str. įtvirtintas draudimas riboti steigimosi laisvę ir Sutarties 49 str. įtvirtintas draudimas riboti paslaugų teikimo laisvę [17, p. 120], tačiau bet koks bendros įvairių profesijų praktikos tarp advokatūros nario ir apskaitos specialisto draudimas yra pateisinamas, nes toks ribojimas vadovaujantis protingumo kriterijumi gali būti laikomas būtinu tinkamam teisinės profesijos vykdymui [17, p. 122–123]. Šia byla Teismas atskleidė ypatingą teisinės profesijos prigimtį [16, p. 25].

Atsisakymas kvalifikacijos egzamino reikalavimo siekiant įgyti įsisteigimo valstybės narės profesinį vardą ir galimybė praktikuoti kitoje valstybėje narėje neturint atitinkamo pasirengimo ir praktikos buvo aštriausiai diskutuojami dalykai dar rengiant direktyvos projektą. Pavyzdžiui, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas abejojo, ar turėtų būti suteikta teisė nuo pirmosios atvykimo į kitą valstybę dienos praktikuoti toje valstybėje neturint atitinkamos praktikos toje valstybėje, nebaigus kursų ar neatlikus žinių patikrinimo, nes tai

galėtų pažeisti vartotojų interesus [18, p. 3.5] Liuksemburgo, siekio panaikinti direktyvą, nuomone, suteikimas teisės kitų valstybių narių advokatams praktikuoti neturint atitinkamos praktikos toje valstybėje narėje pažeidžia *inter alia* vartotojų interesus ir tinkamo teisingumo įgyvendinimo apsaugos principą, tačiau Teismas šias prielaidas atmetė [19, p. 20, 30]. Direktyvos šalininkų argumentas, kad profesinės taisyklės užkirs kelią nekvalifikuotiems teisininkams praktikuoti kitose valstybėse narėse, oponentų buvo vadinamos „optimistine kvailyste“ [9, p. 68].

Vertimuosi praktika buveinės šalies ir tos valstybės narės kalba išreikštu profesiniu vardu iš esmės nekeliama jokie papildomi išsilavinimo ar patirties įgijimo reikalavimai. Vis dėlto toks advokatas turi pateikti jį priimančios valstybės narės kompetentingai institucijai pažymėjimą apie jo registraciją buveinės valstybėje, ši institucija gali reikalauti, kad pažymėjimas būtų išduotas ne vėliau nei prieš tris mėnesius. Priimančios valstybės narės kompetentinga institucija, remdamasi šiuo dokumentu, registruoja tokius advokatus (3 str.). Europos advokatūros ir teisininkų draugijų taryba yra patvirtinusi Advokatų steigimosi direktyvos įgyvendinimo gaires, kuriose įtvirtino rekomenduojamą registracijos mokesčio dydžio skaičiavimą, registracijos ir pažymėjimo formą ir kt. [20].

Advokatas, kuris verčiasi praktika buveinės valstybėje suteiktu profesiniu vardu, turi teisę vykdyti iš esmės tos pačios rūšies profesinę veiklą kaip ir advokatas, kuriam suteiktas priimančios valstybės narės profesinis vardas. Jis gali *inter alia* teikti konsultacijas savo buveinės valstybės narės teisės, Bendrijos teisės, tarptautinės teisės ir priimančiosios valstybės narės teisės klausimais. Vis dėlto direktyva numato tam tikras išimtis iš šio principo: panašiai kaip numato Advokatų paslaugų direktyva, valstybės narės tokiems teisininkams gali nesuteikti teisės rengti dokumentų dėl teisės valdyti mirusių asmenų turtą suteikimo bei teisės į žemę suteikimo ar perdavimo (5 str. 2 d.), tam tikrais atvejais gali būti reikalaujama, kad atstovaujant klientui ar ginant teisme būtų dirbama kartu su advokatu, kuris verčiasi advokato praktika atitinkamoje teisminėje institucijoje (5 str. 3 d.), nepažeidžiant Teismo sprendimo byloje *Komisija prieš Vokietiją* [15] (preambulės 10 d.). Be to, valstybės narės gali nustatyti konkrečias kreipimosi į aukščiausiuosius teismus taisykles (5 str. 3 d. 2 p.) [15, p. 44].

Kritikuotina, kaip Advokato paslaugų ir įsisteigimo direktyvose reguliuojamas profesinio elgesio taisyklių taikymas advokatui, kuris verčiasi advokato praktika ar teikia paslaugas kitoje valstybėje narėje buveinės valstybės suteiktu profesiniu vardu. Tokiems asmenims bus taikomos tiek buveinės valstybės narės profesinio elgesio, tiek ir priimančios valstybės narės profesinio elgesio taisyklės (žr. Advokatų paslaugų direktyvos 4 str., 7 str. 2 d.; Advokatų įsisteigimo direktyvos 6, 7 str.). Direktyvos nenumato, kas atsitiktų kilus konfliktui tarp tokių taisyklių (šie atvejai kartais dar vadinami „dvejopos etikos standartais“), o profesinių taisyklių pažeidimo atvejais akivaizdžiai kiltų dvigubos atsakomybės (buveinės valstybės ir valstybės, kurioje įsisteigiama) proble-

ma [20]. Suprantama, šie klausimai iš dalies sprendžiami Europos advokatų ir teisininkų draugijų tarybos plenarinėje sesijoje patvirtintame Europos teisininkų elgesio kodekse [21]. Čia pabrėžiamos profesinio elgesio taisyklių vienodos vertybės ir dažniausiai vienoda prigimtis ir siūloma pripažinti kodekse įtvirtintas taisykles kaip privalomas Europos ekonominės erdvės valstybėse tarpvalstybinėje advokatų veikloje [21, 1.2–1.6 dalys].

Kaip jau minėta, priimančios valstybės narės profesinį vardą advokatas gali įgyti arba laikydamas kvalifikacijos patikrinimo egzaminą, arba kai ne trumpiau kaip trejus metus priimančioje valstybėje narėje efektyviai ir reguliariai praktikuoja tos valstybės narės teisę, įskaitant Europos Bendrijos teisę. Kaip nustatyta Advokatų įsisteigimo direktyvos 10 str. 1 dalyje, efektyvus ir reguliarius praktikavimas – tai faktinis veiklos vykdymas be pertrūkių, išskyrus tuos, kurie susiję su kasdienio gyvenimo įvykiais. Kasdienio gyvenimo įvykių sąvoka galėtų būti aiškinama kaip apimanti trumpą ligą ar normalias atostogas [22, p. 19]. Pabrėžtina, kad asmenims, kurie tenkina direktyvoje nustatytus reikalavimus, valstybė narė privalo suteikti teisę įgyti priimančios valstybės narės profesinį vardą ir tais atvejais, kai advokatas priimančioje valstybėje narėje reguliariai vertėsi praktika ne trumpiau nei trejus metus, tačiau trumpesnį laikotarpį praktikavo tos valstybės narės teisę (10 str. 3 d.).

Advokatų padėjėjų steigimosi ir paslaugų teikimo laisvės apimtis

Daugumoje valstybių siekiant įgyti advokato vardą turi būti įvykdyti specialūs reikalavimai – išlaikytas kvalifikacinis egzaminas ir/arba atlikta praktika. Atlikdami praktiką asmenys paprastai veikia kaip advokatų padėjėjai, tačiau jiems direktyva 98/5 netaikoma [23, p. 45]. Advokato padėjėjo veikla, kol jis neišlaikė advokatūros egzaminų, nelaikytina reguliuojama profesija remiantis Bendrijos kvalifikacijos pripažinimo teisės aktais [23, p. 48–52]. Kadangi advokato padėjėjo veikla yra ekonominė veikla ir jai taikytini Sutarties 43 arba 39 straipsniai [23, p. 60], Teismas asmenims, norintiems įsiregistruoti užsiimti advokato padėjėjo praktika siekiant įgyti teisę būti advokatu, iš esmės taikė tokius pat reikalavimus kaip ir advokatams, siekiantiems kitoje valstybėje narėje įgyti teisinio išsilavinimo ir praktikos pripažinimo profesiniais tikslais³. Kitaip tariant, priimančioji valstybė narė remdamasi objektyviais pagrindais turi palyginti žinias, patvirtinamas kitoje valstybėje narėje išduotais diplomais, su žiniomis, reikalaujamos pagal nacionalinės teisės normas, ir jei tokių žinių trūksta, įvertinti, ar priimančiojoje valstybėje narėje studijuojant ar užsiimant praktika įgytų žinių pakanka, kad būtų įrodyta, jog trūkstamos žinios yra įgytos [23, p. 67–71; 24, p. 16, 17, 20].

Pažymėtina, kad Lietuvoje Europos Sąjungos (toliau – ES) valstybės narės pilietis turi teisę būti įrašytas į Lietuvos padėjėjų sąrašą, jei jis turi teisės bakalauro ar

ba magistro, arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį (vienpakopį teisinį universitetinį išsilavinimą) bei atitinka kitus reikalavimus [25, 35 str.].

3. ADVOKATŲ STEIGIMOSI IR PASLAUGŲ TEIKIMO LAISVĖS ĮGYVENDINIMAS LIETUVOJE

2004 m. kovo 18 d. priėmus naują Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymą [25] buvo įgyvendintos Advokatų steigimosi ir Paslaugų teikimo direktyvos, taip pat Tarybos direktyva 89/48/EEB dėl bendrosios aukštojo mokslo diplomų pripažinimo [8]. Pasakytina, kad dar 2001 m. gruodžio 6 d. buvo priimti Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo pakeitimai [26]. Svarbiausieji jų buvo susiję su įstatymo papildymu nauju dešimtuoju skirsniu dėl Europos Sąjungos valstybių teisininkų teisės verstis advokato praktika, tačiau dėl daugelio trūkumų, o ypač dėl to, kad nebuvo įgyvendinta Advokatų paslaugų direktyva, šis įstatymas buvo itin greitai pakeistas.

Advokatūros įstatymo 12 skirsnis reguliuoja ES valstybių narių teisininkų teisę laikinai teikti paslaugas Lietuvos Respublikoje, o 13 skirsnis – ES valstybių narių teisininkų įsisteigimo teisę Lietuvos Respublikoje. Europos Sąjungos valstybių narių advokatai turi teisę laikinai teikti paslaugas ir nuolat verstis advokato praktika Lietuvoje savo kilmės valstybės narės profesiniu vardu, taip pat turi teisę įgyti Lietuvos advokato profesinį vardą po trejų metų profesinės praktikos Lietuvoje arba išlaikius tinkamumo testą.

Teisę laikinai teikti teises paslaugas ir teisę teikti nuolatines teises paslaugas Lietuvos Respublikoje turi ES valstybių narių teisininkai, turintys savo valstybės narės kompetentingos institucijos suteiktą teisininko profesinį vardą, nurodytą LR Vyriausybės nutarimu patvirtintame ES valstybių narių teisininkų profesinių vardų sąrašė [27].

Iš esmės advokatūros įstatymas tik pakartoja direktyvoje nustatytas nuostatas dėl ES advokatų paslaugų teikimo teisės pabrėždamas, kad užsienio advokatui, laikinai teikiančiam paslaugas Lietuvoje, netaikomi reikalavimai dėl advokato darbo vietos ar narystės Lietuvos advokatūroje (63 str. 3 d. 1 p.). Jis neprivalo pateikti Lietuvos advokatūrai ES valstybės narės kompetentingos institucijos išduotą dokumentą, patvirtinantį jo, kaip teisininko, kvalifikaciją (63 str. 7 d.). Vykdydami advokato funkcijas užsienio advokatai turi laikytis Lietuvos Respublikos įstatymų ir Lietuvos advokatų etikos kodekso reikalavimų (63 str. 4 d., 5 d.), Lietuvoje jiems gali būti taikoma drausminė atsakomybė (63 str. 6 d.).

Įstatymas numato privalomą užsienio advokatų įsisteigimo Lietuvoje savo kilmės valstybės narės profesiniu vardu registraciją Lietuvos advokatūroje (64 str. 2 d.), dokumentus, kuriuos užsienio advokatas turi pateikti, sprendimo įregistruoti bei išregistruoti priėmimo bei jų apskundimo tvarką, tokių advokatų profesinės civilinės atsakomybės, profesinio elgesio taisyklių bei drausminės atsakomybės klausimus, pareigą mokėti Lietuvos advokatūros visuotinio advokatų susirinkimo nu-

³ Palyginkite sprendimą byloje C-340/89 *Vlassopoulou v. Ministerium für Justiz* [1990] ECR 2357 ir sprendimą byloje C-313/01 *Christine Morgenbesser v. Consiglio dell'Ordine degli avvocati di Genova*, 2003 ECR I-13467.

statytas privalomas įmokas, taip pat nustato kitas pareigas, taikomas taip pat ir Lietuvos advokatams, išskyrus pareigą laikytis duotos advokato priesaikos.

Įstatymas reguliuoja teisinių paslaugų teikimą (įsisteigimo aspektu – „teisė teikti nuolatines teises paslaugas“, paslaugų teikimo aspektu – „teisė laikinai teikti paslaugas“), todėl toliau pateikiamos Lietuvos advokatų teikiamos teisinės paslaugos ir išimtys, susijusios su užsienio teisininkų teise teikti minėtas paslaugas.

Advokatūros įstatymas nustato, kad advokatas teikia teisės konsultacijas (patarimus teisės klausimais), rengia teisinę reikšmę turinčius dokumentus, atstovauja teisės klausimais, gina bei atstovauja bylų procese [25, 2 str. 1 d.]. Išskirtinė advokato padėtis nustatyta ginant asmenis bei jiems atstovaujant teisme. Civilinėse bylose juridinių asmenų atstovais teisme gali būti atitinkamų juridinių asmenų darbuotojai (apeliacinės instancijos teismuose – turintys aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą) arba advokatai ar advokatų padėjėjai, turintys jų praktikai vadovujančio advokato rašytinį leidimą atstovauti konkrečioje byloje [28, 55 str. 2 d.]. Kiti asmenys juridiniam asmeniui gali atstovauti tik veikdami kartu su advokatu ar advokato padėjėju arba kartu su juridinio asmens organais ar dalyviais, veikiančiais pagal įstatymus ar steigimo dokumentus, neperžengdami jiems suteiktų teisių ir pareigų ribų [28, 55 str. 3 d.]. Atstovauti fiziniams asmenims civilinėse bylose turi teisę ne tik advokatai ir jų padėjėjai, bet ir kiti asmenys (paminėtini atstovai pagal įstatymą, asmenys, turintys aukštąjį universitetinį teisinį išsilavinimą, jeigu jie atstovauja savo artimiesiems giminaičiams ar sutuoktiniui (sugyventiniui) ir pan.) [28, 56 str.]. Civilinio proceso kodeksas siaurina asmenų, turinčių teisę atstovauti kasacinio teismo posėdyje, sąrašą [28, 354 str.]. Baudžiamajame procese įtvirtinama advokato ir advokato padėjėjo išskirtinė teisė būti įgaliotuoju atstovu [29, 55 str.] ir išimtinė teisė būti gynėju [29, 17, 47 str.].

Užsienio advokatams, tiek teikiantiems laikinas paslaugas, tiek ir įsisteigusiems Lietuvoje, tais atvejais, kai įstatymai nustato privalomą advokato dalyvavimą, suteikiama teisė paslaugas bylų procese teikti tik kartu su advokatu, įrašytu į Lietuvoje praktikuojančių advokatų sąrašą [25, 63 str. 3 d. 2 p., 65 str. 1 d. 2 p.]. Kaip matyti, įstatymų leidėjas pasinaudojo Advokatų paslaugų direktyvos 5 str. suteikta teise nustatyti specialius reikalavimus, susijusius su atstovavimu teismo procesuose, be to, buvo atsižvelgta į tai, kad įpareigojimas užsienio teisininkui dirbti kartu su vietos advokatu net ir tais atvejais, kai pagal nacionalinę teisę advokato dalyvavimas teisme nėra privalomas, prieštarautų ES teisei.

Lietuvos advokatūros įstatymas riboja ES valstybių narių teisininkų teisę atstovauti klientams Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėjamosiose bylose [25, 65 str. 1 punktą]. Nors, kaip jau buvo minėta, specialių taisyklių taikymą atstovavimui Aukščiausiuose Teismuose pripažino ir Teismas [15], tačiau šioje byloje buvo nagrinėjama teisė atstovauti Vokietijos Federacijos Aukščiausiam Teismui, kuriame teisę dirbti ir atlikti kitus procesinius veiksmus turi tik ribota advokatų, kurie specializuojasi apeliaciniame procese, grupė: jie turi būti ne

jaunesni kaip 35 metų, turėti 5 metų advokato stažą, renkami rinkimuose specialios rinkimų komisijos, kuri uždaramame posėdyje nusprendžia, kas iš advokatų gali atstovauti Federacijos Aukščiausiam Teismui [30]. Vadinasi, Vokietijoje teisė atstovauti Aukščiausiam Teismui buvo pavesta specialiai advokatų grupei, tuo tarpu Lietuvoje Aukščiausiam Teismui gali atstovauti kiekvienas iš praktikuojančių advokatų sąrašą įrašytas advokatas, todėl toks ribojimas galėtų pažeisti Bendrijos teisę.

Kaip jau buvo minėta, Europos Sąjungos valstybės narės teisininkas, kuris trejus metus Lietuvos Respublikoje teikė reguliarias ir veiksmingas nuolatines teises paslaugas pagal Lietuvos nacionalinę teisę, įskaitant Europos Sąjungos teisę, turi teisę prašyti pripažinti jį Lietuvos advokatu ir įrašyti į Lietuvos praktikuojančių advokatų sąrašą. Reguliarus ir veiksmingas nuolatinių paslaugų teikimas reiškia faktinę advokato veiklą be pertraukų, išskyrus su kasdienio gyvenimo įvykiais susijusias pertraukas [25, 68 str. 1 d.]. Lietuvos advokatu gali būti pripažintas ir ES teisininkas, kuris praktikavo Lietuvoje trejus metus, tačiau paslaugas pagal Lietuvos nacionalinę teisę teikė trumpesnį nei trejų metų laikotarpį, ir įgijo pakankamai reikiamą Lietuvos nacionalinės teisės žinių [25, 69 str.]. Tokiems Europos Sąjungos valstybės narės teisininkams netaikomas reikalavimas turėti penkerių metų teisinio darbo stažą arba būti atlikus ne trumpesnę kaip dvejų metų advokato padėjėjo praktiką, taip pat reikalavimas mokėti valstybinę kalbą.

Advokatūros įstatymas vis dėlto nepanaikina reikalavimo tokiam asmeniui turėti teisės bakalauro arba teisės magistro išsilavinimą arba teisininko profesinį kvalifikacinį laipsnį, taip pat reikalavimo, kad toks asmuo būtų išlaikęs advokato kvalifikacinį egzaminą. Manytina, kad užsienio advokatų atitiktį šiems ar panašioms reikalavimams turi tikrinti jų advokatų savivaldos institucijos prieš suteikdamos jiems atitinkamą profesinį vardą, todėl abejotina, kad Lietuvos advokatūra galėtų reikalauti tai įrodančių dokumentų (beje, jų pateikimas nenustatytas ir pačiame įstatyme).

Kaip jau buvo minėta, Advokatūros įstatymas numato tris užsienio advokato pripažinimo Lietuvos advokatu procedūras: po trejų metų profesinės praktikos pagal Lietuvos nacionalinę teisę, po trumpesnės negu trejų metų profesinės praktikos pagal Lietuvos nacionalinę teisę ir pripažįstant profesinę kvalifikaciją. Pabrėžtina, kad tik profesinės kvalifikacijos pripažinimo atvejais užsienio advokatui gali būti taikomas profesinės kvalifikacijos egzaminas. Lietuvos Respublikos Vyriausybė nustatė, kad tinkamumo testas taikomas tokiai kvalifikacijai pripažinti, jei dirbant tokį darbą reikia labai gerai išmanyti Lietuvos Respublikos teisės sistemą, o konsultavimas ir (ar) pagalbos Lietuvos Respublikos teisės klausimais teikimas yra svarbus ir nuolatinis profesinės veiklos ypatumas [31, III dalies 6.3. punktą]. Advokatų bei advokatų padėjėjų profesinės kvalifikacijos vertinimą ir pripažinimą įgaliota vykdyti Teisingumo ministerija [32]. Jei užsienio advokatas pripažįstamas Lietuvos advokatu po trumpesnės nei trejų metų profesinės praktikos pagal Lietuvos nacionalinę teisę, Lietuvos advoka-

tūra turi teisę pokalbio metu įsitikinti, ar teikiamos paslaugos buvo reguliarios ir veiksmingos, kokios Lietuvos teisės žinios bei profesinė patirtis įgyta (taip pat seminaruose ir paskaitose) bei reikalauti pateikti tai liudijančius dokumentus.

IŠVADOS

Europos Bendrija pasiekė išties didelę pažangą vienodindama teisių paslaugų teikimo ir advokatų įsisteigimo reikalavimus Europos Bendrijos valstybėse narėse. Europos Bendrijų Teisingumo Teismui konstatavus, kad tipiškos advokato veiklos negalima laikyti veikla, susijusia su viešosios valdžios funkcijų vykdymu, advokatų paslaugas ir įsisteigimą kitoje valstybėje liberalizuojančios veiklos ėmėsi Europos Bendrijų Komisija. Buvo pasiūlytos ir priimtos Tarybos direktyva 77/249/EEB, kuri siekė padėti teisininkams veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas, ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/5/EB, skirta padėti teisininkams verstis nuolatine advokato praktika ne toje valstybėje narėje, kurioje buvo įgyta kvalifikacija. Be to, teisininkai, kurie siekia nedelsdami įsisteigti kitoje valstybėje narėje priimančios valstybės narės profesiniu vardu, gali pasinaudoti naująja kvalifikacijos pripažinimo direktyva – Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo.

Advokatų padėjėjų veiklai, nors ji ir nėra reguliuojama profesija, kaip ji suprantama pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo, vis dėlto taikomos bendrosios laisvo asmenų judėjimo ir paslaugų teikimo taisyklės. Šios veiklos aspektu ypač svarbūs Teismo sprendimai, įpareigojantys valstybes nares remiantis objektyviais pagrindais palyginti kitoje valstybėje narėje įgytas žinias su reikalaujamomis toje valstybėje narėje ir įvertinti, ar priimančiojoje valstybėje narėje studijuojant ar praktikoje įgytų žinių pakanka, kad būtų įrodyta, jog trūkstamos žinios yra įgytos.

Ši Europos Bendrijos teisės aktų ir Teismo jurisprudencijos sistema įtvirtina laisvą advokatų ir jų paslaugų judėjimą, užtikrina advokatų padėjėjų žinių ir kvalifikacijos objektyvų palyginimą. Pasakytina, kad Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkai pabrėžia Europos Sąjungos gebėjimą atsisakyti protekcionistinio požiūrio į teisių paslaugų teikimą ir teisininkų įsisteigimą, koks būdingas Amerikos teisei: tokios paprastos ir vienodos procedūros užsiimti teisininko praktika kitoje valstyje Jungtinėse Amerikos Valstijose nėra [16, p. 241–243; 33, p. 442]. Be to, kai kurie teisės mokslininkai mano, kad Europos Sąjunga turi unikalią galimybę būti teisininko profesijos globalizacijos pasaulyje pavyzdys, todėl turėtų siūlyti Europos Sąjungoje taikomą modelį Pasaulio prekybos organizacijai [10, p. 375–378].

Reikia pripažinti, kad Europos Bendrijos taikoma modelyje yra ir kai kurių trūkumų: kol kas nėra privalomų vienodų profesinės etikos taisyklių, drausminė atsakomybė už tokių taisyklių pažeidimus gali kilti keliose valstybėse narėse, be to, ne visos valstybės narės tiksliai ir tinkamai perkėlė į nacionalinius teisės aktus

direktyvų reikalavimus. Tai iš dalies parodo Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo analizė.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl teisių pareigybių sąrašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 1998, Nr. 62-1791; Nauja nutarimo redakcija *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 82-3524.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
3. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 46-851.
4. Lietuvos Respublikos prokuratūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 42-1919.
5. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 53-2042.
6. Sprendimas byloje 2/74 *Reyners v. Belgium* [1974] ECR 631.
7. *Tarybos direktyva 77/249/EEB skirta padėti teisininkams veiksmingai naudotis laisve teikti paslaugas*, OL 1977 L78/17.
8. *Tarybos direktyva 89/48/EEB dėl aukštojo išsilavinimo diplomų pripažinimo bendros sistemos*, OL 1989 L 19/16.
9. Podell, Matthew S. When zeal for European unity overcomes common sense: the lawyers' directive. *Boston College International and Comparative Law Review*, Winter, 1999, Vol. 23.
10. Luis, L. Hill. Services as Objects of International Trade: Bartering the Legal Profession. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, March 2006, vol 39.
11. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 98/5/EB skirta padėti teisininkams verstis nuolatine advokato praktika ne toje valstybėje narėje, kurioje buvo įgyta kvalifikacija*, OL 1998 L77/36.
12. *Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/36/EB dėl profesinių kvalifikacijų pripažinimo*, OL 2005 L 255/22.
13. Plačiau apie kvalifikacijos pripažinimą žr. Vėgėlė, I. Kvalifikacijos pripažinimas įgyvendinant asmenų judėjimo ir paslaugų teikimo laisves. *Jurisprudencija*. 2007, t. 9(99).
14. Sprendimas byloje 33/74 *Van Binsbergen* [1974] ECR 1299.
15. Sprendimas byloje C-427/85 *Komisija v. Vokietija* [1989] ECR 1123.
16. D.Bruce Shine. The European Union's Lack of Internal Borders in the Practice of Law: A Model for the United States. *Syracuse Journal of International Law and Commerce*, Spring 2002, vol. 29.
17. Sprendimas byloje C-309/99 *J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh and Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten*, intervener: Raad van de Balies van de Europese Gemeenschap [2002] ECR I-577.
18. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, skirtos palengvinti nuolatinės teisininko veiklos vykdymą kitoje valstybėje narėje nei buvo įgyta kvalifikacija // OL C 256, 02/10/1995 p. 0014.
19. Žr. Sprendimą byloje Nr. C-168/98 *Liuksemburgas prieš Europos Parlamentą ir Tarybą* [2000] ECR 245.
20. Advokatų steigimosi direktyvos įgyvendinimo gairės (98/5/EC 1998 m. vasario mėn. 16 d.), išleistos Europos advokatūros ir teisininkų draugijų tarybos. http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/guid_enpdf1_1181225044.pdf [žiūrėta 2007 08 31].

21. Code of Conduct for European Lawyers. http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/2006_code_enpdf1_1182240432.pdf [žiūrėta 2007 08 23].
22. Sprendimas byloje C-130/88 CC. *Van de Bijl v. Staatssecretaris van Economische Zaken* [1989] ECR 3039.
23. Sprendimas byloje C-313/01 *Christine Morgenbesser v. Consiglio dell'Ordine degli avvocati di Genova*, 2003 ECR I-13467.
24. Sprendimas byloje C-340/89 *Vlassopoulou v. Ministerium für Justiz* [1990] ECR 2357.
25. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 50-1632.
26. Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymo 7 ir 18 straipsnių papildymo ir įstatymo papildymo nauju dešimtuju skirsnio įstatymas. *Valstybės žinios*, 2001, Nr.108-3903.
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Europos Sąjungos valstybių narių teisininkų profesinių vardų sąrašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 73-3381; 2007, Nr. 49-1899.
28. Civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr.36-1340; 2002, Nr.42 (*atitaisymas*).
29. Baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, Nr.37-1341; 2002, Nr.46 (*atitaisymas*).
30. Rusinas, E. Vokietijos advokatūros sistema – aiškus ar labirintas? *Lietuvos advokatūra*, 2002, Nr. 4 (6), p. 7.
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 535 „Dėl aukštojo mokslo diplomų, diplomų, pažymėjimų ir kitų kvalifikaciją patvirtinančių dokumentų, išduotų Europos Sąjungos, Europos ekonominės erdvės valstybėse ar Šveicarijos konfederacijoje, pripažinimo norint dirbti pagal reglamentuojamą profesiją ar verstis reglamentuojama profesine veikla Lietuvos Respublikoje nuostatų ir tam tikros struktūros kursų sąrašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2004, Nr. 75-2581.
32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 624 „Dėl profesinės kvalifikacijos vertinimo ir pripažinimo nuostatų ir profesinės kvalifikacijos vertinimą ir pripažinimą vykdančių institucijų ir reglamentuojamų profesijų sąrašo patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 46-1319; 2002, Nr. 93-3988.
33. Roger, J. Goebel. Legal Practice Rights of Domestic and Foreign Lawyers in the United States. *International & Comparative Law Quarterly*, April 2000, vol. 49.

FREE MOVEMENT OF LAWYERS WITHIN THE EUROPEAN COMMUNITY

Ignas Vėgėlė *

Mykolas Romeris University

Summary

The European Community (hereinafter – EC) has made a remarkable progress towards harmonization of provision of legal services and freedom of establishment for lawyers in the EC member states. After The Court of Justice of European Communities has ascertained that the most typical activities of the profession of “*avocat*” (lawyer) cannot be considered as connected with the exercise of official authority, the European Commission started the liberalizing activities within the field. Soon the Council Directive 77/249/EEC facilitating the effective exercise by lawyers of freedom to provide services and Directive 98/5/EC of the European Parliament and the Council facilitating practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained were adopted. In addition to that, lawyers wishing to immediately establish themselves under the professional title of the host member state, may rely upon Directive 2005/36/EC of the European Parliament and the Council on recognition of professional qualifications.

The persons that are not authorized lawyers but wish to be enrolled to the period of practice necessary for admission to the bar may not rely on any lawyers directive as well as on Directive 2005/36/EC of the European Parliament and the Council on recognition of professional qualifications, as the enrolment to the practice is not a regulated profession, as it is understood under that directive. However, Community law requires that the host member state assesses the whole of the training, academic and professional, which that person is able to demonstrate and examine whether, and to what extent, the knowledge certified by the diploma granted in another Member State and the qualifications or professional experience obtained there, together with the experience obtained in the Member State in which the candidate seeks enrolment, must be regarded as satisfying, even partially, the conditions required for access to the activity concerned.

After analyzing the above mentioned system of free movement of lawyers within the Community as well as recognition requirements for the persons willing to be enrolled to the period of practice necessary for admission to the bar in the host member state, the article highlights the success of the European Community in this field. However, there are still some drawbacks: there are no single compulsory ethical rules for lawyers, cases of professional misconduct, may lead to discipline in two members states in respect of the same misconduct, not all Member States have properly transferred the directive – the analysis of the Lithuanian Law on the Bar is shown as an example.

Keywords: EU law, EC law, free movement of persons, recognition of qualifications, free movement of lawyers, freedom of establishment and freedom to provide services.

* Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of European Union Law, associate professor.